

USE OF ARTEFILETICS IN EXPERIENTIAL TEACHING

VYUŽITIE ARTEFILETIKY V ZÁŽITKOVOM VYUČOVANÍ

Mgr. Slávka Gécová

Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarnej výchovy, Bratislava, Slovakia

Metodicko-pedagogické centrum Bratislava, Slovakia

ABSTRACT

Although the concept of artefiletics and its methods originated in the nineties of the twentieth century. The specific techniques that artefiletics uses to teach are still relevant. In the introduction, the article provides the basic theoretical basis of artefiletics, then deals with selected artistic topics suitable for the implementation of experiential teaching and the use of reflective dialogue. Artefiletics helps to develop students' self-knowledge, social and communication competencies.

Key words: fine art education, experience, artefiletics, art techniques

ABSTRAKT

Aj keď pojem artefiletika a jej metódy vznikli v deväťdesiatych rokoch dvadsiateho storočia. Špecifické postupy, ktoré artefiletika využíva na vyučovaní sú stále aktuálne. V úvode článok poskytuje základné teoretické východiská artefiletiky, následne sa venuje vybraným výtvarným témam vhodným na realizáciu zážitkového vyučovania a využitie reflektívneho dialógu. Artefiletika pomáha rozvíjať u žiakov sebaopoznávanie, sociálne a komunikačné kompetencie.

Kľúčové slová: výtvarná výchova, zážitok, artefiletika, výtvarné techniky

Artefiletika

„Pojem artefiletika má svoj pôvod v Čechách a vyvíjala sa popri arteterapii, no postupne sa jej zámery natoľko odlišovali, že vznikla ako nová samostatná pedagogická disciplína“
(Valachová 2012, s. 49).

S pojmom artefiletika prichádza J. Slavík v roku 1994. Slovo artefiletika sa skladá z dvoch slov, *arte* poukazuje na tesnú väzbu s umením vychádza z latinského slova *ars, artis*. Slovo *filetický* predstavuje prepojenie emocionálneho a sociálneho rozvoja s intelektuálnym rozvojom.

Dôležitý je proces poznávania, sebaopoznávanie, rozvoj komunikačných schopností a sebauplatnenie medzi ľuďmi. Pre učiteľa to znamená vytvoriť špecifické podmienky pre žiakov, zamerané na zážitkovú tvorivú činnosť, pre poznávanie, sebaopoznávanie, sociálne a komunikačné aktivity. Artefiletika je názov pre špecifický prístup k uplatneniu umeleckých aktivít vo všeobecnom vzdelávaní a vo výchove (Valachová 2012).

Zážitok

Podľa J. Slavíka (2007) zážitok sa stáva základom poznávania a učenia. Bez uvedomovania

si zážitkov by sme nevedeli nič nielen o svete, ale ani o sebe. Zážitky sú jedinou cestou, prostredníctvom ktorej môžu ľudia pomocou reči a iných kultúrnych aktivít objavovať poznanie a sebazpoznanie. To je hlavný dôvod, prečo v súvislosti s artefietikou môžeme hovoriť o zážitkovom vzdelávaní. Prostredníctvom zážitkov človek poznáva svet, jeho dianie a súvislosti. Prostredníctvom zážitkov sa nám uchovávajú rôzne spomienky.

Poznávanie začína tým, že človek dokáže svoje zážitky posúdiť a opísať, ale nie je to až taká samozrejmosť, preto by sme mali na to myslieť pri vzdelávaní. Reflektívne poznávacie aktivity sú dôležité najmä v súvislosti s umením, pretože umelecké dielo môže nadobudnúť svoj kultúrny zmysel a hodnoty práve prostredníctvom reflexií, rozhovorov a diskusií o ňom. Mali by sme našich žiakov naučiť rôznym spôsobom vyjadrovať, opísať a posúdiť svoje tvorivé a všedné zážitky.

Využívanie artefietického prístupu na prvom a druhom stupni základnej školy podporí rozvoj komunikačných zručností, uľahčuje u žiakov schopnosť spolupráce v skupinách.

V podstatnej miere rozvíja sebazpoznanie a zároveň spoznávanie myslenia a prežívania ostatných žiakov v triede. V školskom kolektíve môžeme prostredníctvom artefietických princípov podporiť pozitívnu klímu v triede.

Fázy artefietickej vyučovacej jednotky podľa Slavíka (2007) sú nasledovné:

- 1) privítanie, prípadne krátky rozhovor o zážitkoch za ten čas čo sme sa nevideli,
- 2) ľadolamka,
- 3) stíšenie,
- 4) motivácia (rozprávka, príbeh, spomienky..) obsahuje zadanie, čo robiť pri výrazovej hre,
- 5) výrazová hra,
- 6) reflektívny dialóg,
- 7) záverečný rituál.

Výrazová hra

Všetky umelecké činnosti i s pomocnými aktivitami zahŕňame v artefietike pod spoločný názov, a to výrazová hra. Ide o tvorivú činnosť, ktorá je východiskom pre poznanie a učenie. Poznatky získané pomocou výrazovej hry obvykle zanechajú v pamäti hlbšiu stopu ako len mechanicky naučené údaje práve preto, že poskytujú šancu spájať osobnú skúsenosť človeka s jeho náhľadom na širšie kultúrne súvislosti. Vzdelávacie motív je výzva k ceste za objavmi, poznaním a učením. Je dôležité, aby učiteľ naučil žiakov vzdelávacie motív postrehnúť, vnímať a vedieť si ho vytvárať a vážiť si ho.

Vzdelávacie motív sa môže vyvinúť podľa Slavíka (2007) do dvoch základných smerov:

1. introvertný motív – sebazpoznanie v súvislostiach kultúrneho prostredia,
2. extrovertný motív - poznávanie okolitého sveta s ohľadom na vlastný prístup k nemu.

Reflektívny dialóg

V prípade, že sa žiaci v minulosti nestretli s využívaním prvkov artefietiky na vyučovaní, je nevyhnutné, aby ich učitelia postupne viedli, ako je možné pracovať s reflektívnym dialógom. U niektorých žiakov môže spôsobovať problémy podeliť sa s ostatnými žiakmi o svoje zážitky z tvorby a budú chcieť zostať skôr pri výtvarnej reflexii. Na žiakov nenaliehame,

pretože tento proces je postupný. Využívaním reflektívneho dialógu u žiakov výrazne podporujeme rozvoj interpersonálnych a intrapersonálnych komunikačných kompetencií. Zároveň u žiakov zlepšujeme schopnosť počúvať a porozumieť druhým. Prostredníctvom reflektívneho dialógu sa žiaci učia realizovať kultivovaný rozhovor o svojich pocitoch o tvorbe. Na druhej strane je skupina žiakov, ktorí sú ochotní a schopní počúvať, čo sú dôležité atribúty využívania artefíletiky v edukačnom procese v základných školách.

Využitie autoportréту v zážitkových aktivitách

Téma autoportrét dáva viac možností na realizáciu výtvarných aktivít. Jednou z nich je tvorba svojej osobnej vizitky. Pre výtvarné stvárnenie si môžu žiaci vybrať rozličné výtvarné techniky napríklad kresbu, maľbu, koláž alebo asambláž.

Námet Moja vizitka stvárnený prostredníctvom autoportrétu umožňuje žiakovi využívať pri tvorbe imagináciu a fantáziu. Portrét môže byť štylizovaný alebo realistický. Žiaci sa môžu zamerať na detail tváre alebo na celok tváre podľa vlastného uváženia.

Pri realizácii žiaci zväčša zakomponujú do autoportrétu vizitky dôležitých ľudí, obľúbenú činnosť a predmety. Je to výtvarná téma, ktorá vo veľkej miere umožňuje rozvíjať artefíletický rozhovor v rámci záverečnej reflexie. Vo väčšine prípadov žiaci nemajú problém otvorene hovoriť o takto stvárnennom autoportréte.

Obr. 1a 2: Tvorba autoportrétu ako vizitky. Výtvarné práce účastníkov vzdelávania Využitie artefíletiky v pedagogickej činnosti učiteľa výtvarných predmetov. MPC Bratislava. Foto: archív autorky

Obr. 3 a 4: Premeny autoportrétu prostredníctvom koláže. Výtvarné práce účastníkov vzdelávania Využitie artefaktiky v pedagogickej činnosti učiteľa výtvarných predmetov. MPC Bratislava. Foto: archív autorky

Žiaci môžu výtvarne tvoriť koláže prostredníctvom xerokópie svojho portrétu. Pre niektorých žiakov môže byť táto činnosť náročnejšia a nebudú chcieť výtvarne zasahovať do svojho fotografického portrétu, je to potrebné rešpektovať. Žiakov môžeme podporiť v tvorivosti využitím rozličných výtvarných techník. V rámci koláže môžu využiť roľáž, paketáž alebo dekoláž. Do xerokópie portrétu možno zasiahnuť prostredníctvom kresby alebo maľby.

Využitie citátov v zážitkových aktivitách

K zaujímavým zážitkovým aktivitám patrí vzájomné prepojenie citátov a ich následné výtvarné spracovanie. Zážitková aktivita je vhodná pre starších žiakov druhého stupňa základnej školy a pre žiakov stredných škôl.

Ide o skupinovú prácu, pri ktorej si majú žiaci priniesť obľúbené citáty alebo úryvok z knihy, ktorá je im blízka. V úvode vyučovacej hodiny môžu niektorí žiaci prečítať svoj obľúbený citát nahlas a vyjadriť naň svoju reflexiu. Následne žiaci vytvoria skupiny a začnú tvorivo riešiť, akým spôsobom by sa dali jednotlivé citáty navzájom slovne a výtvarne prepojiť. Hľadanie vzájomných súvislostí sa zdá spočiatku ako ťažšie riešiteľný problém, no veľmi rýchlo žiaci začnú spontánne hľadať nové tvorivé riešenia.

Výtvarná realizácia zážitkovej aktivity

Obr. 5: Tvorba posteru s citátmi. Výtvarné práce účastníkov vzdelávania Využitie artefietiky v pedagogickej činnosti učiteľa výtvarných predmetov. MPC Bratislava. Foto: archív autorky

Päťčlenná skupina účastníkov vzdelávania Využitie artefietiky v pedagogickej činnosti učiteľa výtvarných predmetov vytvorila poster veľkosti 70 cm x 90 cm. Pri výtvarnej aktivite využili 6 citátov a centrálny motív Indiána. Jednotlivé citáty sa stali súčasťou kresby.

Okolo slnka žiaci napísali citát „Obráť svoju tvár k slnku a všetky tiene padnú za teba.“ (Richard Bach)

Za Indiánom, sú dve postavy sediace pri ohni, pod ktorými je uvedený citát od Jana Wericha: „Dobrá nálada nevyrieši všetky problémy, ale nahnevá toľko ľudí, že stojí za to si ju udržať.“

Pred a okolo mokasín Indiána umiestnili centrálny citát posteru: „Nesúd' svojho suseda, ak si nechodil dva mesiace v jeho mokasínach.“ (indiánske príslovie)

Citát, ktorý smeruje k Indiánovým rukám, ktoré držia zväzky dolárových bankoviek diváka nabáda k zamysleniu: „Uvedom si, že keď otráviš poslednú rieku, vyrúbeš posledný strom, ak uloviš posledné zviera a chytiš poslednú rybu, zistiš, že peniaze sa nedajú jesť.“

Za mesiacom vtipne zapísali citát súvisiaci s aktuálnymi problémami s prokrastináciou:

„Čo môžeš urobiť dnes odlož na pozajtra a máš dva dni voľna.“

Pri skupinovej práci sa reflektívny dialóg odohráva na základe zážitkov pri tvorbe posteru medzi jednotlivými členmi v skupine. V reflexii členovia skupiny zhrnú ako spolupracovali, ako sa dokázali zladíť a aké problémy sa vyskytli pri spoločnej tvorbe. Postupne členovia prejdú k sebareflexii v rámci skupiny.

Moje obľúbené miesto v prírode

Zážitková aktivita, ktoré dokáže navodiť relaxáciu a podporiť osobný vzťah žiaka k prírode.

Na stíšenie a navodenie atmosféry môžu žiaci počúvať zvuky prírody prostredníctvom CD. Ako motiváciu učiteľ použije imagináciu prostredníctvom rozprávania o prírode.

Žiak sa zamyslí nad miestom v prírode, ktoré má rád a kde by si chcel oddýchnuť. Ako by dané miesto vyzeralo? Boli by tam kvety, stromy? Čo všetko by bolo súčasťou toho miesta?

Najprv sa žiaci zamerajú na vlastné výtvarné vyjadrenie obľúbeného miesta v prírode. Výtvarnú techniku si zvolia sami. Po aktivite učiteľ so žiakmi zrealizuje reflektívny dialóg o ich tvorbe obľúbeného miesta v prírode. Po reflexii nastane skupinová práca a žiaci sa snažia nájsť spôsob prepojenia jednotlivých obľúbených miest v prírode do jedného výtvarného celku. Po spoločnej výtvarnej aktivite nastane reflexia na spoločnú tvorbu v skupine. Učiteľ môže podporiť u žiakov prostredníctvom skupinovej práce rozvoj kľúčových kompetencií: kompetencie riešiť problémy, komunikačné kompetencie, interpersonálne kompetencie.

Obr. 6: Spoločná realizácia témy moje obľúbené miesto v prírode, pri ktorej došlo k výtvarnému prepojeniu individuálnych výtvarných činností do jedného celku. Výtvarné práce účastníkov vzdelávania Využitie artefiletiky v pedagogickej činnosti učiteľa výtvarných predmetov. MPC Bratislava. Foto: archív autorky

Modelovanie z keramickej hliny

Špecifické postavenie pri zážitkových výtvarných aktivitách má modelovanie prostredníctvom keramickej hliny. Modelovanie umožňuje tvorbu trojrozmerných objektov. Keramicná hlina nemá výraznú vôňu ako niektoré modelovacie hmoty a je príjemná na dotyk pre žiakov. Pri zážitkových aktivitách je dôležitý proces tvorby a nie výsledný produkt. Produkt výtvarnej činnosti vymodelovaný prostredníctvom keramickej hliny môže byť vypálený v keramickej peci, čím nadobudne trvácnosť, alebo sa môže nechať len voľne vysušiť na vzduchu a tiež z neho bude trojrozmerný objekt. V prípade, že sa zameriame skôr na proces tvorby a vymodelovania objektu zážitkovej aktivity, po skončení reflektívneho dialógu a sebareflexii môže dôjsť k deštrukcii objektu. Žiak má možnosť voľby objekt si môže nechať, alebo ho zničiť.

Domček pre...

Žiaci majú za úlohu vymodelovať z keramickej hliny domček pre niekoho, kto ho potrebuje alebo si ho zaslúži. Žiaci sa môžu rozhodnúť vymodelovať domček pre človeka, ktorého majú radi. Niektorých žiakov osloví možnosť vytvoriť domček pre svoju obľúbenú rozprávkovú bytosť, alebo pre literárneho hrdinu. Je to téma, ktorá dáva široké možnosti realizácie. Žiaci môžu modelovať pomocou pripravených plátov hliny alebo priamo tvarovaním hliny. Téma Domček pre ... pripravuje veľmi dobrý priestor pre realizáciu artefiletického reflektívneho

dialógu a sebareflexiu tvorby. Žiaci dokážu byť pri reflexii témy Domček pre... spontánni a otvorení.

Obr. 7 a 8: Autor: Slávka Gécová, Domček pre Malého princa, modelovanie z plátov hlíny. Foto: archív autorky

Modelovanie masky z keramickej hlíny

Tvorba masky je pozoruhodnou témou na využitie modelovania z keramickej hlíny pri zážitkových aktivitách. Žiaci sa môžu tvorivo vyhrať s veľkosťou, tvarom a výzdobou masky. Techniku modelovania môžu využívať aj učitelia, ktorí nemajú pec na vypaľovanie keramiky. Vytvorené masky môžu nechať voľne vyschnúť, potom ich žiaci farebne dotvoria pomocou temperových alebo akrylových farieb. Reflektívny dialóg môže nastať hneď po dokončení modelovania masky z keramickej hlíny. Pri reflexii sa venujeme procesu tvorby, ale aj tomu, čo daná maska predstavuje.

Obr. 9: Tvorba masky z keramickej hlíny. Výtvarné práce účastníkov vzdelávania Využitie artefietiky v pedagogickej činnosti učiteľa výtvarných predmetov. MPC Bratislava. Foto: archív autorky

V prípade, že sa učitelia na základných školách rozhodnú využívať prvky artefietiky vo svojom vyučovacom procese, potrebujú vybrať témy, ktoré žiakom umožnia realizovať výtvarnú činnosť tvorivo, spontánne a bez stresu. Zároveň je dôležité, aby učitelia umožnili žiakom rozvíjať sebareflexiu prostredníctvom reflektívneho dialógu.

Bibliografia

1. HOMZOVÁ, J. (2015). *Artefiletika v pedagogickej činnosti učiteľa výtvarných predmetov*. Bratislava: MPC Bratislava. 1. vyd. ISBN 978-80-565-0955-5.
2. SLAVÍK, J. (1997). *Od výrazu k dialogu ve výchově, Artefiletika*. Praha: Nakladatelství Karolinum Univerzita Karlova. ISBN 80-7184-437-3.
3. SLAVÍKOVÁ, V., SLAVÍK, J., ELIÁŠOVÁ, S. (2007). *Dívej se, tvoř a povídej!* Portál. ISBN-978-80-7367-322-2.
4. STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, H. (2016). *Expresivní terapie se zaměřením na výtvarný a intermediální projev*. Brno: Barrister & Principal, Masarykova univerzita. ISBN 978-80-7485-111-7 (Barrister & Principal) ISBN 978-80-210-8354-7.
5. STEHLÍKOVÁ BABYRÁDOVÁ, H. (2017). *Z hloubi duše*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-8668-5.
6. VALACHOVÁ, D. (2012). *Didaktika výtvarnej výchovy v primárnom vzdelávaní*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. ISBN 978-80-223-3215-6.

Contact

Mgr. Slávka Gécová

Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta, Katedra výtvarnej výchovy,
Bratislava, Slovakia

Metodicko-pedagogické centrum Bratislava, Slovakia

Email: slavka.gecova@gmail.com